

קינה
Diatribē Theologicā

De
**UTRQUE TESTAMENTO, VETERI
ET NOVO,**

Quorum illud ter opt. terq; max. Testator, Jehova exercituum, in antiquâ Israëlitarum, hoc in catholicâ omnium populorum Ecclesiâ sancire ac promulgare voluit;

SUB PRAESIDIO

Reverendi admodum, Clarissimi, Excellentissimq; Viri,

DN. PAULI ROBERI S.S.

Theol. D. & in Electorali Wittebergâ Professoris & Facultatis Theol. p. t. Decani, Pastoris ac Superattendantis in circulo Electorali generalis, Synedrij Ecclesiastici Assesso-
ris &c, Præceptoris, Promotoris ac hospitis

colendissimi,

ad placidam disquisitionem,

in acroaterio majore add. 3. Aprilis

instituendam,

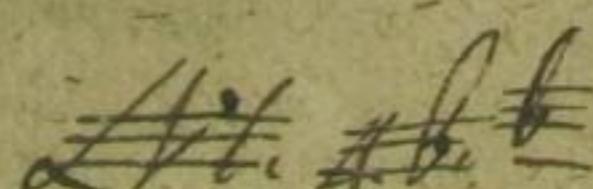
proposita

M. GOTTFRIDO OLEARIO
Hallâ-Saxone.

Exscripta typis JOHANNIS HAKEN.

ANNO M. DC. XXVIII.

H.

Coll. diss. A
213, 21

Gottfr. A. 213. (21)

ЭТА НИРОЯТ ІЯНДЕМ ОГИМАТ2 ЕЛНОВЕ

СЛЯДЕЦ ОСІЯНЬГО

Із лінгвістичної точки зору вони
підічлені від мови.

1. **U**andoquidem non modo juxta Philosophi pronunciatum l. i. de cœlo cap. ii. text. 110: *Nominibus equivocis non declaratus intellectus noster indeterminate se habere cogitur, verum etiam monente Hilario de myst. Cæn. in rebus Domini non humano aut seculi sensu, sed ad certam regulam loqui fas est, etiam si Philosophi liberis loquantur verbus, ut scribit Augustinus L. 10. de C. D. c. 23.* Idcirco jure meritissimo prius quam πρεγματολογιαν tam κατασκευασκων quam ανασκευασκων aggrediamur, multiplicem nominis ὀμωνυμιαν, prævia sacrae paginæ luce, ante omnia perscrutabimur, ut sic ex nominum pensiculata cognitione in rerum accuratam intellectiōnem provehamur.

2. **E**st ergo homonymia impræsentiarum attendenda vel generalis vel specialis. In generali occurrit: I. Vox hebraica בְּרִית notans quamvis voluntatis declarationem ac fœderalem dispositionem Gen. 6. v. 18. Levit. 24. v. 8. quam vocem nonnulli dictam putant pro quod videlicet in fœderibus incundis cædebantur victimæ ac sæpe construatur cum verbo בְּרִית feriit, cæcidit, percutiit, Gen. 15. v. 18. ubi paulo ante ritus ferientium fœdus commemoratur, divinitus quidem traditus & gentibus deinde per κανονιλιαν frequentatus, quem ritum ipse Jehova indigitat Jerem. 34. v. 18. dabo viros qui prævaricantur fœdus meum, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transcriunt inter divisiones ejus &c. Confer Gen. 21. v. 27. 1. Sam. 11. v. 7. Sed eodem modo per metathesin deduci posset à verbo בְּרִית quod divisionem significat, & dici fœdus ab ista ceremonia transitus per partes victimæ, qua transactio inter partes pacientes significabatur, quæ postea externis signis publicis confirmabatur.

3. **F**orstero itaque simplicius videtur, si deducatur à Themate בְּרִית expurgavit, declaravit, elegit, quod fœderibus sine omni sophisticâ uniusque declaretur fides, adhibita publica ceremonia Gen. 9. v. 12. *ibidem*

verbo

verbo illi affine est בְּרִית quod utrumque significat, delegit. & excerpit seu comedit, i. Sam. 17.v.8. & 2.Sam.12.v. 17. à quo proinde omnium commodissimè deducetur vox בְּרִית ab eligendo videlicet & comedendo, quod selecta & firmata pace in fœderibus, cædebantur & comedebantur victimæ adiunctis solennibus, convivijs, vide Flac. p.1.Clav.v.fædus. In voce hac בְּרִית R. hakkadosch docet ratione cabalistica contineri eundem numerum qui sit in vocibus רִשְׁיָה וּמְרִים nēpe 612. qui numerus alias in cabala non dicitur esse vulgaris, quod tamen, præsertim cum papismum oleat, ac si forte Maria ad fædus N.T. cuius aequisitio soli Christo debetur Heb. 9. v. 16. quoquo modo concurrisset, suo autori relinquimus.

4. II. Vox græca σωθίη, per quam Aquila teste Hieronymo vocem reddidit, descendit τῷ παντὶ συντελέᾳ, componere, pangere. LXX. vero Interpp. eam vocem verterunt per διαθήκην τῷ παντὶ διατίθεσθαι quod est disponere, pacisci, Luc. 22. v. 29. quæ vox aliquando testamentum notat, crebrius tamen fædus præsertim in numero singulari, ut Flaci⁹ loco laudato ex scriptoribus Græcis fusè probat, sumitur autem interdum pro quovis, præcepto ut Ios. 7.v.11. Israel prævaricatus est pactū meum dum tulerat de anathemate, quod prohibebatur Ios. 6.v.18. interdum pro promissione Dei Iuramento firmatā Luc. 1. v. 72. ut memor esset testamenti sui sancti & jurisjurgandi, quod juraverat Abraham Gen. 22.v.16. Heb. 6.v. 13. seq.

5. III. Voces latinæ, fædus, testamentum seu instrumentum, quarum illa profanis scriptoribus manasse putatur vel à focialibus seu sacerdotibus, per quos siebant fœdera, vel à fide, quæ in fœdere interponebatur &c. hæ, ut facile liquet, à testando, instruendo, testimonio prohibendo, testibusve adsciscendis in pangendo fœdere vel declarandâ justa voluntatis sententia, de eo quod quis post mortem suam de bonis suis fieri vult. Quarum & consimilium vocum propria h. l. significatio est, quod specialiter actionem fœderalem inter Deum & homines denotent, in qua intercedit bonorum à Deo facta promissio hominumque repromissio.

6. In Speciali homonymia. I. Testamentum vetus accipitur: vel Χειρογράφος, quomodo significat totum veræ Ecclesiæ ab exordio mundi

mundi usque ad Christi in carnem aduentum tempus, annorum 3970.
ut plerunque supputari afolet, cui tempori juxta celebratissimam
traditionem domus Eliæ (in Thalmud p. 4 l. 2. c. 14. & in tractatu Sanhedrin
c. II.) 4000. anni tribuendi essent, cum duo millia, inane, duo millia
lex ad Messiam usq; duratura dicatur, ubi à nonnullis etiam qua-
tuor potestates seu regima numerantur, ab Adamo videlicet primo
usque ad Adamum secundum, prima potestas est patria ab Ada-
mo usque ad Moysen, secunda judiciaria inde usque ad Saulem, ter-
tia regia inde ad Esdram & Nehemiam, quarta principalis & sacer-
dotalis inde usque ad Christum vide Palladium in Isagoges super lib. Judi-
& Maccab.

7. Vel δογματικῶς tuum pro doctrinā scriptā seu librīs. V. T. 2.
Cor. 3, v. 14. usq; in hodiernum diem velamen Moysis filiis Israel in
lectione V. T. manet non revelatum; tum pro doctrina ante Chri-
stum natum in Ecclesiā Israelitica traditā Gal. 4. v. 24. quomodo Au-
gustinus alicubi ostendit potius vetus instrumentum appellandum
esse. Vel δ. ἀρετικῶς & sic in sensu totali significat actionem fœ-
deralem, descriptam Exod. 24. quæ significatio huc pertinet, in sen-
su partiali notat tum Sacraenta V. T. quæ sigillorum instar sunt ad-
jecta Gen. 17. v. 10. Exod. 12. Rom. 4. v. 11. tum testamentaria bona
videlicet promissionem gratiæ & remissionem peccatorum, cum Jesus
Christus sit heri hodiè, ipse & in secula Heb. 13. v. 8. & agnus occisus sit
ab origine mundi ratione beneficiorum, quæ tum circumcisum
Phase celebrantibus per fidem in venturum & præfiguratum Messi-
am certò conferebantur & applicabantur, Apoc. 13. v. 8.

8. II. Testamentum novum itidem accipitur vel χερουκῶς, quæ
ratione significat totum Ecclesiæ statum à Christi nativitate usque
ad finem mundi, cuius temporis terminus non æquè notus est, ut
V. T. cum abbreviandi sint dies ultimi propter electos Matt. 24. v. 22.
quò etiā spectat clausula allegatae traditionis Thalmudicæ: & propter
peccata nostra quæ multa & magna sunt deerunt anni qui deerunt.
Ubi quidē improbari nequit eorum diligentia, qui de fine temporū
N. T. ex Ezechiele in primis & Daniele, nec non Apocalypsi Joha-
nis, collatis vaticinijs cum eorum eventu, pio studio inquirunt, pro-
babilibus conjecturis innituntur, suamq; sententiam à temeraria de-
finitione

definitione temporis diei novissimi, alienissimam esse cupiunt,
ideo Ecclesia Christi iudicio eam subjiciunt, & alijs virtutis doctis ulterius de eis cogitandi occasionem suppeditatam volunt, uti prae certe-
ris D. Phil. Nicolai facit l. 2. de regn. Christi c. 1. qui terminum N. T. posuit
annum 1670, (confer quae in hanc sententiam habent B. Lutherus in
comm. cap. 12. Danielis in Bibl. Germ. Herbrandus in Compend. tit. de consum.
seculi,) magnum tam apud omnes pios meritò momentum habet vox
Christi Acto. 1. v. 7. & Mar. 13. v. 32 de die illo vel hora nemo scit neque
angeli in cœlo neque filius nisi Pater, quantæ ergo temeritatis esset
certi quid de huius temporis termino praedicere?

9. Vel δοξαν κως sumitur, & hoc modo notat scripta Aposto-
lorum, & doctrinam Christianam in Ecclesia Christi sonantem, quae
hanc ob causam superædificata dicitur super fundamentum Aposto-
lorum Eph. 2. v. 20. Apoc. 21. v. 14. ministeriale videlicet ad huc aliud
principale habeat fundamentum, petram illam solidissimam Chri-
stum Jesum, qui in citato loco Paulino ex Psal. 118. v. 22. summus angu-
laris lapis vocatur, fundamentum, præter quod aliud nemo ponere
potest, 1. Cor. 3. v. 11. Vel διαθηκως, & iterum in sensu rotali notat
sœdus N. T. inter Deum & homines sancitum de gratia in Chri-
sto mediatore exhibita, veraque fide nobis apprehendenda Ierem.
31. v. 32. Heb. 8. v. 8. seq., in sensu vero partiali Sacra-
menta N. T. exprimit, sic Baptismus dicitur πτερωτημα, stipulatio, Oecumenio pignus &
arribabo, Luthero, der Bund eines guten Gewissens mit Gott/
3. Pet. 3. v. 21. in Eucharistia sanguis N. T. Matt. 26. v. 28. ubi probant
notant Theologici comparationem propositionis Christi & Moysis
Exod. 24. v. 8. quae repetitur Heb. 9. v. 20. Rationem appellationis,
quod hoc novum illud vetus testamentum vocetur, quintuplicem,
a solenni promulgatione, prioritate & posterioritate &c. desum-
ptam viderelicet apud Dn Chemn. p. 3. Loc. Theol. p. m. 97.

10. Hæc de ονεματολογιᾳ, sequitur πραγματολογia ipsa, quæ
erit vel absolute vel comparativa; illa aveo συγκρισεως utrumque
testamentum considerat, hæc utriusque convenientiam & differen-
tiam examinat. Vetus itaque testamentum nihil aliud est quam pactum
legis divinae in monte Sinai inter Deum & populum Israeliticum magna
solemnitate

solemnitate

ullenitate & maiestate, in mediatore Moſe initum, sanguineque peccidum confirmatum, ubi in tabulis lapideis scriptus & exhibens fuit primò decalogus, ejusq; promulgationi factæ illustri testimonio, annexa constitutio de certa forma politiæ & ceremoniarum in populo Israelitico, additis promissionibus sub conditione obedientiæ.

11. Efficiens hujus testamenti principalis est Deus triunus Opt. Max. ratione: I. promulgationis, quæ contigit ex parte tempore Patriarcharum, quibus mos sacrificandi pecudes divinitus commendatus, imò in paradiſo statim post lapsum primis parentibus monstratus fuit, quando Deus ē pellibus vester illis paravit & carnes immolare docuit, uti colligit Gesner. in Gen. cap. 4. quæst. 3. ex eo quia Abel fide sacrificium Deo obtulit, interprete Epistola ad Heb. II. v. 4. & placuit præ Caino, novum sacrificandi genus extra verbum inveniente, quippe cū fides non nisi verbo & mandato nitatur Rom. 10. v. 27. hinc etiam Abraham ad mandatum Jehovæ varias pectides sacrificat Gen. 15. v. 9. cum quo deinde singulare fœdus initum Gen. 17. v. 2. 4. 7. Videatur hæc de re etiam Dn. D. Gerh. Tom. III. L 16. de LL. Cerem. §. 14. Ex toto vero hæc V. T. promulgatio contigit, quando lex per Moſen data est in monte Sinai, Exod. 20. Ioh. I. v. 17, de qua infra pluribus,

12. II. Renovationis, siquidem benignissimus Deus, qui fœdus hoc semel inierat cum populo suo, idem ante ingressum terræ Canaan, in terrâ Moabiticâ per Moſen renovavit, Deut. 29. v. 1. ubi Dominus Moysi præcepisse dicitur, ut fœdus feriret cum filijs Israël, in terrâ Moab, præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb; non prorsus novum ac diversum ab isto, sed ut fœdus in Horeb S. monte Sinai initum redintegraret solummodo ac confirmaret, uti ex collatione v. 25. Deut. 29. cum Exod. 24. h̄iquidō innotescit.

13. Ministerialis, V. T. efficiens est Moſes, mediator ille, uti vocatur Gal. 3. v. 19. non quoad impletionem, est enim minister damnationis, qui accusat apud patrem cœlestem Iohann. 3. v. 45, sed quoad annunciationem, sicuti ipse fatetur

Dante

Deut. 5.v.5. Ego sequester & medius sui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annunciarem vobis verba ejus. *Instrumentalis* sunt tabulæ & sigilla Brieff vnd Siegell/quæ vocantur tabulæ testimonij lapideæ scriptæ digito Dei, *Exod. 31. v. 18.* quibus præ irâ fractis c. 32, v. 19, Moses alias confidere jubetur, c. 34. v. 1. quæ historia repetitur *Deut. 9. v. 10.* &c. 10. v. 1. seque.

14. *Materia V. T.* est lex($\alpha.$)*moralis* cum primis ratione solennis promulgationis, de qua paulo post, ($\beta.$)*ceremonialis* quæ considerata *voluminōs*, quatenus continet opera pædagogica, quibus Judæi ab alijs gentibus distincti in externa disciplina continebantur & conciones peccati ejusq; pænarum, propriè pertinet ad V.T. *Διαγγελικῶς* verè, quatenus plena erat typis & umbris *Heb. 10. v. 1.* quæ corpus Christi *Col. 2 v.17.* præfigurabant, ad N.T. spectat. ($\gamma.$)*judicialis*, quippe cum ceremoniali & morali conjuncta, politicis constitutionibus quasi cancellis quibusdam populum Hebræum, unde Salvator oriturus erat, coērcens ac gubernans.

15. *Forma* consistit in tribus: I. *promulgatione*, cujus notanda: ($\alpha.$) *tempus*, mensis videlicet tertius egressionis Israël de terra Ægypti *Exod. 19. v. 1.* *Ierem. 31. v. 32.* qui in ordine anni Ecclesiastico, *Exod. 12. v. 2.* instituto, ubi primus *Nisan*, tertius est, in politico nonus & vocatur *Sivan*, nostro *Majo* & *Iunio* respondens confer *Esth. 2. v. 9.* ($\beta.$) *locus mons Sinais* *Exod. 19. v. 18.* cui continuus Horeb, ideoque idem fœdus in Horeb initum dicitur, *Deut. 4. v. 10.* &c. 29. v. 1. ($\gamma.$) *modus*, post solennem seniorum & totius populi informationem de terminis constitutis non transiliendis, vestimentis lavandis & uxoribus non tangendis die tertio Deus ad ipsum Mosen descendit in montem & quidem in igne iræ à quo mons commotus sumebat & terribilis erat, tonitrua & clangor buccinæ intensissimus audiebantur & totus populus expavescerat *Exod. 19. v. 16.* & 20. &c. 20. v. 18. & 19. *Deut. 4. v. 11.* &c. 5. v. 23. *Hebr. 12. v. 18.* & 21. ubi tremor ipsius Mosis, qui ob Φανταζόμενον illud φοβερὸν, ἐκ φοβοῦ καὶ ἐντερομού se esse dixit, indicatur.

16. II. *Dedicatione*, quæ concernit & Deum ipsum ratione typicæ acquisitionis, nam Moses sanguinem vitulorum fudit super altare

Exod.

Exod. 24. v. 6. & populum Israëliticum, in' quem æquè sumptum sanguinem respersit & ait: hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobis cum super cunctis sermonibus his v. 8. III. Conventione ex parte quidem Dei, promissio spiritualium & temporalium, conditio nata tamen, si videlicet in pacto permanenserint Exod. 19. v. 5. & 6. ex parte populi re promissio: cuncta quæ locutus est Dominus faciemus Exod. 19. v. 8 & c. 20. v. 19. Deut. 5. v. 27. ubi ob persuasionem propriæ justitiae non deerat qui ficeret, sed deerat qui imperaret, ut Augustinus de Pelagianis inquit, quæ persuasio postea tota versa est in tremore & timore, ut mediatore sibi opus esse agnoscerent, & ita Moïse etiam tremente Heb. 12. v. 18. quem tamen in mediatorem elegerant Exod. 20. v. 19. ad verum mediatorem, magnumque prophetam adducerentur Deut. 18. v. 15. 16.

17. Finis hujus pacti legalis tergeminus est, quoad legem moralem ut V. T. esset regula obedientiæ toti legi præstandæ, adeò ut malediceretur ex ore Dei, qui non permaneret in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficeret Deut. 27. v. 26. vel uti Paulus allegat: in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea Gal. 3. v. 10. ita ut etiamsi quis totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus sit reus omnium Iacob. 2. v. 10. nec non peccati cognoscendi Rom. 3. v. 20. propriæ justitiae abjiciendæ & aliis querendæ medium & ἀρμητήριον. quoad Iudiciale, ut politia Mosaica pro certa loci, temporis & gentis conditione, æQUITATIS norma gubernaretur, unde & forensibus perinde ac ceremonialibus annexa invenitur clausula: hæc erunt legitima in habitationibus vestris Num. 35. v. 29. quoad ceremoniale, ut Ecclesia V. T. certis ceremonijs uteretur, juxta consuetudinem Ægypti & juxta morem regionis Canaan non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis, facietis judicia mea &c. Lcp. 18. v. 3.

18. Effectus hujus instrumenti accidentarius est litera occidens, minister mortis, 2. Cor. 3. v. 6. generans ad servitutem Gal. 4. v. 25. quia enim mortui sumus in delictis Eph. 2. v. 1. inventum est mandatum quod per se erat ad vitam, hoc esse ad mortem, ut Paulus disertè fatetur Rom. 7. v. 10. occidit autem litera illa legalis quatuor modis. 1. quia non intellecta spem justitiae facit, ut in Phariseis & hypocritis

B

qui

qui sibi ex lege spem salutis facientes animas suas interficiunt, cum
lex sit spiritualis, nos carnales Rom. 7. v. 14. II. quia intellecta etiam
in desperationem præcipitat, ita ut homines ob maledicta legis de-
suis viribus desperare cogantur. III. quia punit vel in minimis eos
quos Evangelium absolvit. & IV. quia non tantum peccatum non
tollit sed & ejus desiderium auget, cum libenter nitamur in vetitum,
quemadmodum hæc ex Chrysostomo, Theophylacto & Augustino alibi la-
tius explicantur.

19. *Subiectum receptionis* sunt hoc loco tabule vel lapideæ tum pri-
ores, quibus Deus proprio dìgito legem inscriperat Exod. 24. v. 12.
dabo tibi duas tabulas lapideas & legem ac mandata, quæ scripsi ut
doceas eas; uti etiam factum post diuturnam illam 40. dierum &
noctium totidem conversationem v. 18. dedit Dominus Moysi com-
pletis hisce sermonib[us] in monte Sinai duas tabulas testimonij la-
pideas, scriptas dìgito Dei Exod. 31 v. 18. scriptas ex utraque parte &
factas opere Domini, scripture quoque Dei erat sculpta in tabulis
cap. 32. v. 15. 16. Deut. 4. v. 13. & c. 9. v. 10. tum posteriores quas à Mose
instar priorum præcisar[untur] (num ex magna portione Sapphiri, quam
R. Samuel Deum Mosi ostendisse dicit? scripture non definit & pro-
inde juxta Hieron. in c. 23. Matth. quia autoritatem de scripturis sacris non
habet eadem facilitate contemnitur quā probatur,) Deus itidem proprijs
digitis scripsit Exod. 34. v. 1. cuius capit[us] verba v. 28 & scripsit in tabu-
lis verba fœderis decem, de Jehova ipso non de se intelligenda esse
Moses docet Deut. 10. v. 2. & 4.

20. Vel *Chartaceæ*, quibus mandato Domini per Mosen inscri-
pta fuit lex moralis, ceremonialis & judicialis Exod. 24. v. 4. c. 34. v. 27.
quemadmodum idem Deuteronomium, verba legis hujus scripsit in
volumine seu libro & tradidit Levitis ut ponerent eum in latere arcæ
fœderis &c. Deut. 31. v. 9. 24. 26. i quibus exemplar accipere debebat
rex c. 17. v. 18. per quos Levitas etiam dubio procul oīnnia verba legis
hujus, lapidibus trans Jordanem in monte Hebal inscripta sunt Deut.
27. v. 3. & 8. Iosu. 8. v. 32.

21. *Subiectum occupationis* sunt vel personæ & sic V. T. ratione le-
gis moralis obligabat omnes homines, cum hæc sit æternæ justitiae
divinæ ratio, nullam dispensationem admittens, sed sine respectu ob-
ligans vel ad obedientiam vel ad poenam, adeò ut facilius sit cœlum
&

& terram præterire (nendum unum hominem) quam de lege unam
iō̄m̄ ἡμίαν κεράian cadere, afferente Servatore Matt. 5. v. 18. Luc. 16. v. 17
ratione verò legum reliquarum non item, ibi in multis dispensatum
fuisse haud obscurè colligere est, ex Deut. 14. v. 22. 23. & 24. ubi deci-
mas, quas quidem in oppidis & portis comedere nefas erat, c. 12. 17.
propter viæ tamen longinquitatem lociç; distantiam in premium re-
digere, & ex eâdem pecuniâ emere quid placuerit conceditur; item ex
historiâ celebrati paschatis tempore Ezechiae, 2. Par. 30. 18. ubi magna
pars populi, quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase, non juxta
quod scriptum est, & oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus
propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum
patrum suorum & non imputabit eis, quod minus sanctificati sunt,
quem exaudivit Dominus & placatus est populo, confer Num.
9. v. 6. seq_z.

22. Vel res sive bona tam temporalia, utpote terræ Canaan pinguis-
simæ, fertilissimæ, seu ut Spiritus S. passim loquitur, lacte & melle flu-
entis possessio, cuius topographiam verè graphicam habemus Deut.
8 v. 6. seq_z. ut & Gen. 15. v. 19. Exod. 23. v. 31. Num. 34. à. v. 1. ad 13. quam
spiritualia in regno gratiæ sacerdotij & spiritualis benedictionis promis-
sio: eritis mihi in regnum sacerdotale & gens sancta Exod. 19. v. 6. I.
Pet. 2. v. 9. taliter non fecerat omni nationi, Ps. 147. v. 20. in regno gloriæ
vitæ æternæ possessio, custodite leges meas & judicia mea, quæ faci-
ens homo vivet in eis Levit. 19. v. 5. Luc. 10. v. 28. non in cassum præcepta
sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent Deut. 32. v. 47.

23. Adjunctum V. T. est terminus à Deo definitus usque ad
Christi adventum, quo præsente cessavit, cum omnes prophetæ
& lex usque ad Johannem Messiæ præcursorum prophetârint Matt.
11. v. 13. Messias autem in medio septimanæ abolitus sit sacrifi-
cium Dan. 9. v. 27. in primis illustre est vaticinium Jerem. 31. v. 31. seq_z, feri-
am fœdus novum post dies illos &c, cuius complementum infallibile
& autentica expositio habetur Heb. 8. v. 6. seq; Christus sortitus est
melius ministerium, quantò & melioris testamenti mediator est,
nam si illud culpâ vacasset, non utique secundi locus inquire-
retur; & post allegata verba Jeremiæ: dicendo novum vetera-
vit prius, quod autem antiquatur & senescit, pro-

pē interitum est &c. 10. v. 9. citatis verbis Psal. 40. v. 7. ecce venio &c.
additur: aufert primum ut sequens statuat.

24. Novum fædus seu testamentum est pactum illud Evangelicum, concionem de Christo Salvatore ejusq; beneficiorum, cum primis justificationis, donationis Spiritus, salutis & vitæ aeternæ propter Christum, gratuitam promissionem includens; seu brevius: est verbum fides & doctrina de beneficijs exhibiti Christi Mediatoris.

25. Efficiens principalis ratione I. ordinationis, itidem est tota S. S. Trinitas, (illustrius certè patefacta in novo quam in veteri instrumento, in quo novum latet, hoc in illo patet) cum hoc sit de numero operum ad extra, quæ juxta antiquitatem indivisa, ubi ut Nazianzenus ait, illud quod operatur est una tribus personis communis essentia; qui ergo Deus N. T. instituit, Vetus abrogavit Ierem. 31. v. 31. II. acquisitionis est solus filius Dei, qui solus morte suâ testamentum hoc obsignavit, ratificavit & consummavit, exclamans eapropter in arâ crucis: ηηλεσαὶ Ioh. 19. v. 20. ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, testamentum enim in mortuis confirmatum est, Heb. 9. v. 16. 17. hinc vocatur melioris testamenti εγγυός sponsor, Lutheri Auftrichter c. 7. v. 22. μεσίτης c. 8. v. 6. & expressè: testamenti novi mediator est Jesus, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, re-promissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis c. 9. v. 15. ad quem mediatorem ejusque sanguinis aspersionem accessimus melius loquentem (vel potius loquentis) quam Abel, c. 12. v. 24.

26. III. applicationis similiter Christus qui ante suam in cœlos ascensionem testamentum hoc fidelibus applicavit, ut patet ex institutione sacræ Cœnæ Matt. 26. v. 28. Vbi per antithesin inter agnum paschalem & suam cœnam hoc dicere vult: quod in hoc poculo vobis præbeo, est sanguis N. T. qui meus proprius sanguis est, illum non aspersione applicabitis ad postes ædium, sed vobis ipsis applicabitis &c. quemadmodum hæc ex c. 12. & 24. Exodi, dilucidè explanavit Dn. Chem. in lib. de Cœn. cap. VIII. p. m. 36. Deinde etiam Spiritus Sanctus post Christi ascensionem hoc novum fædus nobis applicat tanquam verus Ecclesiæ Doctor, qui docet nos omnia & suggerit nobis omnia Iohan. 14. v. 28. testimonium dans spiritui nostro quod si-

2145

mus filij Dei Rom. 8. v. 16. genus electum, regale sacerdotium, gens sancta & populus acquisitionis i. Pet. 2. v. 9. quemadmodum idem ille spiritus testamentum hoc solenniter promulgavit, quando festo prisci foederis legalis, quod pentecoste vocari solitum, visibiliter super Apostolos descendit Act. 2. v. 2.

27. *Ministerialis* est vel *ordinaria* vel *extraordinaria*; hæc est testamenti partim *inchoata*, ut Iohannes Baptista, vox illa clamantis in deserto Esa. 40. v. 3. angelus ille præparans viam ante faciem angeli testamenti Mal. 3. v. 1. præcursor Messiae & primus Evangelista, qui de Christo prædicavit & Baptismum administravit, sub cujus adventum lex & omnes prophetæ prophetando colophonem imposuere Matt. 11. v. 13. partim *consummata*, ut reliqui Apostoli & discipuli Christi, de quibus suo & omnium nomine pronunciat D. Paulus, 2. Cor. 3. v. 6. sufficiētia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros N.T. non literæ sed spiritus.

28. *Ordinaria* sunt omnes veri Ecclesiæ Dd. habentes thesaurum hunc in vasibus fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei & non ex ipsis, 2. Cor. 4. v. 7. pro Christo legatione fungentes tanquam Deo exhorte tante per ipsos c. 5. v. 20. ideo etiam doctores dicuntur a Deo positi in Ecclesia, tertio loco, post Apostolos & prophetas i. Cor. 12. v. 28. & inter dona hominibus in N.T. collata numerantur pastores & Doctores Eph. 4. v. ii.

29. *Instrumentalis* ex parte Dei, testamenti hujus novi in vetere promissi sunt: 1. tabulae foederales h.e. libri V. T. in quibus beneficia Messiae promissi nobis vera fide apprehendenda offeruntur, eaque vel ἀπτῶς Gen. 3. v. 15. c. 12. v. 3. c. 18. v. 18. c. 22. v. 18. c. 26. v. 4. c. 28. 14. c. 49. 18. 2. Sam. 7. v. 12. 13. 14. Esa. 42. v. 1. c. 49. v. 6. c. 62. v. 12. &c. vel εὐουατικῶς Gen. 49. v. 10. Num. 24. v. 17. Deut. 18. v. 15. Esa. 7. v. 14. c. 9. v. 7. c. 11. v. 1. Ierem. 23. v. 6. Dan. 9. v. 24. & 26. Mih. 2. v. 13. Ag. 2. v. 8. Zach. 6. v. 13. vel μεταφορικῶς Exod. 15. v. 26. Psal. 22. v. 23. Esa. 54. v. 5. & 62. v. 5. Ose. 2. v. 19. vel τυπητικῶς in Isaaco, Josepho, Josua, Gideon, Samsone, Davide &c. item Gen. 28. v. 12. Num. 21. v. 8. Exod. 25. v. 17. vel μετατύπητικῶς, ut Psal. 2. 8. 16. 21. 22. 24. 40. 45. 47. 55. 67. 68. 69. 72. 89. 93. 100. 118 &c. vel νομικῶς in legibus forensibus & ceremonialibus de jure primogeniti, festis, cibis &c.

30. II. *Signa fœderalia*, tempore Adami ritus sacrificiorum Gen. 4.
¶ 3. ab ipso Deo monstratus, ut sup. §. ii. probavimus, qui nihil aliud
erat, quam commonefactio de futuro sacrificio mediatoris; quia
nempe mors peccatori debita, derivabatur in animal sacrificandum,
adecò ut si Deus cum eo vellet in judicium intrare, semet ita mactan-
dum esse æternā morte, intelligeret, ac visibiliter quasi commonefie-
ret, impossibile esse, ut seipsum liberet ex morte, sed opus esse aliā
victima perfectiore Esa. 53. v. 5. & II. cuius intuitu sacrificia illa ob im-
perfectionem suam erant repetenda Heb. 9. v. 9. sicuti fusius hæc expli-
cat Dn. Chemn. p. 2. Loc. Com. p. m. 14. Tempore Abrahami circumcisio, si-
gnum illud fœderis Gen. 17. v. 11. dia 9. iun. testamentum circumcisio-
nis Act. 7. v. 8. σφεργις signaculum justitiae fidei Rom. 4. v. 11. quod stig-
ma parti seminali Deus non modo ob corruptionem nostram ob o-
culos ponendam inflictum voluit, sed cum primis ob Christum car-
ne nostra assumptâ sine virili semine hominem nasciturum præfigu-
randum, quas & similes allegorias pertexit Augustinus lib. 2. cont. lit. Pe-
tiliani c. 37. & lib. 6. & 16. cont. Faustum.

31. Tempore Moysis agnus paschalis Exod. 12. typus Christi exactis-
simus qui verè ἄκυνθος, αμιαντοῦ, κεχωρισμένος απὸ τῶν ἀ-
μαρτωλῶν Heb. 7. v. 26. agnus ἀμωμοῦ ἀσπιλοῦ I. Pet. 1. v. 19. quinq;
diebus ante crucifixionem à cætero hominū grege segregatus, in cru-
ce immolatus, & in verbo ac sacrâ Cœnâ ad manducandum omnibus
Christianis propositus, cujus sanguis liberationem ab exterminatore
infernali præstat omnibus, quotquot hyssopo fidei, hocagni san-
guine tintâ postes cordium suorum inunxerunt &c.

32. Exhibiti novi fœderis causa instrumentalis itidem sunt tum fœde-
rales tabule, libri Evangelici & Apostolici, qui proinde non incidenter
duntaxat & occasione quadam scripti sunt, uti nugantur Bellarm. l. 4.
de. V. D. c. 4. Coster in Enchirid. p. 43. cum complicibus, sed prorsus ex pro-
posito Christiq; mandato, ut sc. essent compendiū ejus pacti seu fœ-
deris, quod eodē mandato voce vivâ promulgaverant & docuerant,
Matt. 28. v. 19. Act. 1. v. 8. Ioh. 20. v. 31. Apoc. 1. v. 11. Vnde est vox Petri Apostoli,
apud Clement. l. 6. Stromat. §. 8. ἀπεργασθῆς λέγομεν, & Irenæi Apostolis
proximi l. 3. c. 1. adv. heres. Evangelii quidem præconiaverunt (Apostoli)
postea per Dei voluntatem in literis nobis tradiderunt fundamentū
& columnam fidei nostræ futurum; tum fœderalia signa Baptismus vi-
del.

del. σωματίσεως αἵρεσις ἐπεργάτη μας εἰς Σεούτ. Pet. 3. v. 21. & Cœnæ
Domini καυνὴ διὰ τήκη in sanguine Christi, Luc. 22. v. 20.

33. *Instrumentalis ex parte nostri*, est fides minus illa mystica, ab i-
psō Domino donata Phil. 1. v. 29. quā, oblata cœlitus Dei manu, appre-
hend intur beneficia, perinde uti sancti V. T. cuius hostiæ & munera
non poterant iuxta conscientiam perfectum facere servientem, quip-
pe usq; ad tempus correctionis imposita Heb. 9. v. 9 & 10. nec auferre
peccata, c. 10. v. 1. & 11. sed fide per gratiam Domini nostri Jesu Christi
salvati sunt, juxta Σεόπτευσόν τε καὶ αὐτόπτευσόν Apostolici concilij
Hierosolymitani decretum Act. 15. v. 10 id quod ex universali inductio-
ne Abelis, Enochii, Noachi, Abrahami & omnium sanctorum V. T. deo-
monstrat Epist. Hebre. c. 11. & c. 13. v. 8. Jesus Christus heri & hodiè ipse &
in secula, & apoc. 13. v. 8. Agnus occisus dicitur ab origine mundi, non
solum in æterno Dei consilio, in divina promissione & revelatione,
sed etiam in sacrificijs ceū typis, ipsisq; patriarcharū animis, fide illam
hostiam amplectentibus; quamlibet ergo fuisse virtutis antiquos prædices
justos, non eos saluos fecit nisi fides mediatoris qui in remissionem peccatorum
sanguinem fidit, recte l. t. ad Bonifac. c. 21. scribit Augustinus; & proinde nul-
lo modo juxta dudum explosam & ipsis senioribus pontificijs (Pighio,
Catharino, Cassandro &c.) sordentem, Pelagianorum & Scholasticorum
nō nullorum sententiā patres V. T. ante Mosen salvati sunt lege naturæ
sub Mose lege Mosis, nos v. tantum in N. T. lege gratiæ salvamur, aut, ut
Andradius insaniuit, Philosophi Ethica sua justitiā vitam æternam
consecuti sunt, cuius profanissimæ sententiæ expositionem & refuta-
tionem vide apud Chem. part. II. Exam. Concil. Trident. pag. m. 523. &
seq.

34. *Materia N. T. primaria est, Evangelium, vel promissum, quod suo modo pertinet ad V. T. diciturq; ἡ ὁμιλία, γέλιον seu ἡ ὁμιλία προ-
missio Rom. 1. v. 1. & 2. Λαγγέλον Σερπεπειρέλατον, Act. 2. v. 39.*
Vobis est re promissio & filijs vestris, illa videlicet de quā ex Psalmis
& Prophetis paulo ante concessionatus erat Petrus; vel exhibitum quod
pertinet ad N. T. diciturq; Λαγγέλον consummatum, latum illud
& auspiciatum nuncium, de immensis Christi exhibiti in humanum
genus beneficijs, seu ut Apostolus definit, prædicatio Jesu Christi,
secundum revelationem mysterij temporibus æternis taciti &c. Rom.
16. v. 25. Eph. 3. v. 5. & 9. ac passim alibi,

35. Secundum

35. *Secundaria est lex, quæ quatenus condemnat, maledicit, Deus,*
27.v..29. *iram operatur Rom. 4. v.15. & sic occupatur in περπαιδεία*
culpam indicando, exaggerando, vindicando, pædagogi instar ad
Christum ducendo Gal. 3. v.24. V.T. propria est eoque pertinet, qua-
tenus autem est regula justitiae in Deo, ad cuius imaginem initio for-
mati eramus & quæ jam in nobis restauratur, adeoque versatur in
δευτερηπαιδεία, vitam hominis jam iusti dirigendo, ne libertatem
det in occasionem carnis, sed per charitatem alteri serviat, Gal. 5. v.13.
sic pars est. N.T. vera autem παιδεία ē δικαιοσύνη διὰ πίστεως
χειρός, 2. Tim. 3. v.16. Phil. 3. v.7. est tantum in Evangelio.

36. *Forma* consistit. I. *in solenni promulgatione, consideratâ ratione*
(α) *temporis, quod determinatum Esa. 2. v.2. nempe in novissimis die-*
bus, seu ut Mich. cap. 4. v.1. in novissimo dierum erit præparatus mons
domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles & flu-
ent ad eum omnes gentes; quod ipso eventu completum esse docet
Paulus, quando idem tempus vocat πλιγωμα της χρονίας Gal. 4. v.4.
τὸ τέλος τῶν οἰώνων I. Cor. 10. v.11. Johannes ἐχάτιες ἡμέρας, I.
Ep. 2. v.10. Epist. Heb. 1. v.1. ἐχάτιας ἡμέρας, in quibus Deus locutus est
nobis per filium, & Apostoli post Christi in cœlos ascensionem pa-
ctum illud Evangelicum toti mundo annunciatum est. (β) loci qui iti-
dem indigitatur in allegatis sententijs Esa. 2. v.3. & Mich. 4. v.2. de Sion
exhibit lex & verbum Domini de Ierusalem, confer Esa. 46. v.13. Psal.
14. v.7. & 50. v.2. quarum prophetiarum complementum certissi-
mum habemus ex ore ipsius Salvatoris Luc. 24. v.47. (γ) modi qui ita
habebat: in die πεντηκοσῆς (numeratio απὸ τῆς διατέρης τῆς πεντηκοσίας)
quod intervallum dierum 49, solidorum, πεντηκοσής Græcis vocatur,
alias æra Omer, sicut & δευτέρη τῆς πεντηκοσίας Omer dicitur, quia tunc
עֶמֶל five manipulus frugum (Luther. Die Webgarbe Deo of-
ferebatur Levit. 23. v.15. & extenditur ἕως Nisan ad 6. Sivan) quem
solenne hebdomadum עַצְרָה five clausulam quinquagesimæ vo-
cant Judæi, ergo ē τῆς συμπληρώσεως την ἡμέραν τῆς πεντηκοσῆς, so-
nitus de cœlo repente factus est tanquam advenientis Spiritus vehe-
mentis, & replevit totam domum, descendit Spiritus Sanctus in igne
amoris & dilectionis, quemadmodum in primâ creatione instar gal-
linæ.

linæ επωνύμοις juxta Basiliū aquas foverat, ita super Apostolorum singulos sedit, qui replabantur Spiritu Sancto & loquebantur varijs linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis, adeò ut tota multitudo confluerebat, audiens linguis peregrinis cuilibet genti proprijs loquentes τὰ μεγαλῖδα τὰ θεά Act. 2. v. 1. seqq.

37. II. in *dedicatione* seu *consecratione*, quæ quidem ex parte Dei facta est in cruce per sanguinis Christi effusionem, quo N. T. est *acquisitū* tanquam *λύτρῳ* & pignore ad ob-signationem beneficiorū N. T. longè certissimo ac nobiliss. quod propterea dicitur αἱματῆς καυνῆς διαθήκης Matt. 26. v. 27. præfiguratū Exod. 24. v. 8. Levit. 17. v. 11. Num. 35. v. 33. adeoq; in omnibus sacrificijs, per quem proprium suum sanguinem (non hircorum aut vitulorum, quo impossibile erat auferri peccata Heb. 10. v. 4.) Christus introivit semel in sancta, æternā redēmptionē inventā Heb. 9. v. 12. cum sine morte testamentum non valeat, nec sine sanguinis effusione fiat remissio, *ibid.* v. 17. & 22. Zach. 9. v. 11. ex parte v. nostri, tam per Baptismi immersionem seu aspersionem, quam Cœnæ Dominicæ usurpationem, quibus tanquam infallibilibus sigillis, gratia hoc fœdere promissa & acquisita, cuivis utenti applicatur & ob-signatur; quippe cùm, dicente B. Luthero, baptizari nihil aliud sit quam Christi sanguine in peccatorum remissionem aspergi, ac audiens verba illa solatio plenissima: pro vobis traditur & effunditur, cum Paulo fiducialiter dicere queat: Christus dilexit me & tradidit semetipsum pro me Gal. 2. v. 20. & cum electis: tu redemisti nos Deo in sanguine tuo apocal. 5 v. 9. quo sanguine accepto, se quoque in isto fœdere per sanguinem initio comprehensum intelligens & fiduciam habens accedere potest in plenitudine fidei aspersus cor &c. Heb. 10. v. 22,

38. III. in *conventione*, quæ itidem ex parte Dei habet promissionem, cuius objectum sunt bona tam temporalia quam æterna, de quibus paulò post; modus est planè gratuitus, apparuit enim benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiae quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam Tit. 3. v. 4. sic namque Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit non pereat &c. velut aurea pacti Evangelici habet Summa Ioh. 3. v. 16. Christum Iesum proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius Rom. 3. v. 25. ex parte nostri conditionē fidei quæ non nostrum

nostrum sed Dei opus est Ioh. 6. v. 29. ut gratiæ promissæ & in filio missæ exhibitæ credam⁹, quæ sine fide in nobis efficax non est, quæ admodum juxta Augustinum sacramenta sigilla hujus fœderis sine fide nihil prosunt, ita neque fœdus ipsum sine fide prodest, quæ est quasi sigillum cordi impressum, quo confirmatur ne de veritate promissionum dubitet Cant. 8. v. 6. Iohann. 3. v. 33. per fidem enim habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus, Rom. 5. v. 2.

39. *Finis* hujus instrumenti, est salus hominum æterna, ideo enim spiritus, hoc est, doctrina novi fœderis Evangelica vivificare dicitur, quia nimis afferit secum Spiritum Sanctū qui vivificat Ioh. 6. v. 63. & hoc tripliciter (α.) quando homini credenti in Christum vitam & salutem confert, Ioh. 8. v. 51. idque doctrinæ Evangelicæ proprium est officium (β.) quando veram vitam & lætitiam spiritualem, in hominum justificatorum animis accedit, Rom. 5. v. 1. & c. 14. v. 17. (γ.) quando cor hominis immutat & novos in eo motus accedit, ut lex non tantum in tabulis scripta hæreat, sed ipsum cor instar vividæ flammæ penetret & exinde sanctis operibus eluceat, faciens ut homo Deo serviat non in vetustate literæ sed in novitate Spiritus Rom. 7. v. 6. Cum quo fine coincidit effectus N. T. qui est spiritus vivificans, sermo vitæ; verba quæ locutus sum vobis spiritus & vita sunt Ioh. 6. v. 63. cui Petrus postea v. 68. testimonium perhibet: Domine ad quem ibimus verba vitæ æternæ habes, confer Act. 3. v. 19. c. 11. v. 14. Phil. 2. v. 16.

40. *Vsus* quintuplex est: videlicet ut agnoscamus divinam justitiam cui enormiter læsa Christus N. T. adeoque Dei & hominum mediator satisfecit, Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi, 2. Cor. 5. v. 19. & 21. Rom. 8. v. 3. & 4. misericordiam, quod in plenitudine temporis misit filium suum, ut eos qui sub lege erant redimeret Gal. 4. v. 4. sapientiam, quod homini in æternum exitium lapsi, redimendo invenire potuit remedium nulli angelorum vel creaturarum in cœlo terrâve obvium, ita ut justus ille Dominus servus injustorum iniquitatem portaret & pro iniustis iustus moreretur Esa. 53. v. 11. 1. Pet. 3. v. 18. quod sapientissimum pariter ac mirabilissimum justitiae & misericordiae temperamentum D. Bernardus pijs alicubi cogitationibus pulcrè delineatum dedit; potenti-

am

am quod mediator non modò pati, sed etiam pro nobis salutariter pati, morti mors, inferno morsus esse, nobisque victoriam acquirere potuit Ose. 13. v. 14. 1. Cor. 15. v. 57. & denique veritatem quod Deus ea quæ de hoc fædere promisit Esa. 2. v. 2. Ierem. 31. v. 31. constans tissimè servavit, non enim est quasi homo ut mentiatur Num. 23. v. 19. Mal. 3. v. 6. 1. Sam. 15. v. 29.

41. *Subjectum percipiens extermum sunt tabulæ chartaceæ de quibus supra §. 32. internū tabulæ cordis carneæ Ierem. 31. v. 33. dabo legem meam in visceribus eorum & in corde eorum scribam, 2. Cor. 3. v. 3. Epistola estis Christi ministrata à nobis & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis sed in tabulis cordis carneis.*

42. Quorum dictorum parallelorum, non hic sensus est, quam Pontificij (Lindanus, Andradius, Bellarm. l. 4. de Verb. Dei c. 4. § 2. Coster. in Enchirid. c. 1. &c.) singunt, eam nimirum N. T. esse constitutionem, ut nec in tabulis nec chartis, nec calamo nec atramento, vel quovis alio modo literis consignetur, sed viva tantum voce animis auditorum commendetur, & ita sine scripto conservetur, perque manus tradatur; esset enim hoc contra ipsum Paulum, qui aliquot Epistolas jam scripserat, contra Dei providentiam, qui scriptis imbecillitatem nostram sublevare & adversus traditionum γλαυκαί ματε præmunire voluit, contra rei evidētiā multiplicemque scriptioñis necessitatē, & denique contra ipsam Jeremiæ ac Pauli sententiā; Paulo siquidem tabulæ lapideæ non sunt verbum scriptum, sed cor irregenitum, quod lapideū dicitur Ezech. 36. v. 26. nec cor carneum est verbum vivā voce traditum, sed cor à Spiritu Sancto renovatum & conversum, ut sensus Prophetæ & Apostoli sit: Deum invenire quidem hominis animum in divinis ad bona inespītum, infundere tamen velle Spiritus Sancti gratiā fidem in Messiam, per quam regeneretur, renovetur & secundum interiorem hominem lege Dei delectetur; ubi certè non sit oppositio inter verbum scriptum & non scriptum, sed inter veterem & novum hominem, quorum ille tabulis lapideis confertur, cui ob naturalem duriciem nihil inscribi potest, hic tabulis carnalibus, cui Spiritus Sanctus in scribit omnia ad salutem necessaria; prout hæc omnia fusiū explicant, Chemnicius p. 1. Exam. Concil. Trid. p. m. 68. Balduinus, b. m. in com. 2. Corinth, p. 166. Gerhardus in Exeg. Tom. L p. 49. seqq. &c.

43. *Subjectum occupationis sunt vel personæ, omnes homines, quia N.T. toti mundo promulgatur, ad mandata Servatoris Matt. 28.v. 19. Mar. 16.v.15, quæ quomodo expediverint Apostoli, ex Psal. 19.v.5. Paulus testatur Rom. 10.v.18. confer. Mat. 24. v. 14. Act. 17.v.30. Col. 1.v.6. 23. & 28. præsertim cùm filio Dei in assumptâ carne præter Sacramentorum N.T. institutionem mysteriorumquæ plenam revelationem universalis gentium vocatio peculiariter reservata sit & proinde Hieronymus in c. 24. Matth. rectissimè non putet aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret; & Tertullianus judicet, credidisse Christo multas gentes & Insularum multarum nobis ignotarum & quas enumerare non possumus. Vel res sive bona tum primaria concernentia articulum: (α.) redēctionis, uti impletio legis divinæ, & pœnarum transgressoribus debitaram in se derivatio cuius gratia missio filij, qui non venit solvere legem sed adimplere Matt. 5.v.17. & nos redemit de maledicto legis, potissimum instituta erat Gal. 3.v.13. & 4.v.4. (β.) Sanctificationis, περιττως quidem justificatio, peccatorum remissio, reconciliatio, gratia patris, salvatio & vita æterna, quæ omnia comprehendit aurea salutis catena Rom. 8. v.30. δευτέρως renovatio, veteris Adami crucifixio, destructio corporis peccati, ut mortui peccato vivamus Deo & liberati à peccato servi simus justitiae, quæ entheo filo deducit Apostolus Rom 6. per totum, 2. Cor. 4.v.16. Gal. 5.v.5. Eph. 4.v.22. tum secundaria, bona sc. corporalia, quippe pietas promissionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ I. Tim. 4.v.8. nec Christus suos etiam in mundo relinquit orphans Joh. 14.v.18. confer etiam Matt. 6.v.33. 2. Cor. 9.v.8.*

44. *Adjunctum est duratio hujus fœderis Evangelici, quod χριστιanicum acceptum in regno gratiæ temporariam, διαθετικῶς verò in regno gloriae æternam habet existentiam, uti ex §. 8. & 9. sup. innoscere potest, & posterius quidem evidenter adhuc probatur i. ab efficiente quæ est æterna, videlicet Christus Iesus Psal. 93.v.2. mediator ille N.T. qui est sacerdos in æternum & eò quod maneat in æternum sempiternum habet sacerdotium, Psal. 110.v.4. & ex eo Heb. 7.v.20. c. 13.v.20. cuius regnum est æternum Dan. 2.v.44. Luc. 1.v.33. II. à materia quæ sunt bona fœderalia itidem æterna, per sanctum sanctorum adducenda dicitur justitia sempiterna Dan. 9.v.24. III. à forma seu conventione fœderali quæ æterna, percutiam cum illis fœdus pacis, pactum sempiternum*

piternum erit eis, *Ezech.37. v. 26.* Dei autem promissa & dona sunt
āμετά μέλη τε *Rom. II. v. 29.* IV. denique ā fine qui est ipsa vita æterna, finis sc. fidei promissionibus Evangelicis adhibitæ i. *Pet. I. v. 9.* quæ etiam dicitur æterna redemptio per proprium Christi sanguinem inventa, quo consummavit in sempiternum sanctificatos *Heb.9. v.12.* & *c.10.v.14.*

45. Absoluta hanc utriusq; testamenti εργασία excipit eorundē tum convenientia tum differentia. Convenunt ratione I. efficiens principalis quæ utriusque Deus est seu tota S. S. Trias, *Jerem.31.* & instrumentalis quæ sunt tabulæ fœderales utriusque testamento communes *Exod.31.v.18.* & *Ioh. 20. ;t. II. materiæ* quæ est lex in V.T. quidem primaria & unica, in N.T. secundaria, quatenus est vitæ norma & regula secundum quam renatis in vera pietate ambulare incumbit. III. forme, tum quoad solenne promulgationis tempus, quemadmodum fœdus legale initum est mense Sivan, ita postmodum eodem mense, festo pentecostes, haud dubiè ad recordationē illius promulgationis instituto, *Lev.23.v.15.* *Deut.16.v.9.* solennissimē initum est fœdus Evangelicum *Act.2.tum quoad conventionem*, ubi ex parte Dei cum conditione promissa bona spiritualia & corporalia. IV. subjecti, quod utrinque est vel recipiens, ut tabulæ chartaceæ, vel occupans partim personæ, omnes homines, quos lex moralis æq; ac Evangelium concernit partim res sive bona temporalia & æterna.

46. Differunt verò plurimum. I. efficiente vel principali quoad acquisitionem, qui in N.T. est solus filius Dei, mediator melioris testamenti, cuius morte id consummatum est *Heb.9.v.16.* idem etiam per S. Synaxin & virtutem Spiritus Sancti testamentum illud nobis applicat, in V.T. mediator saltem ratione annuncitaionis est Moses, qui morte sua nihil acquisivit, sed eandem in plenitudine dierū jubente Domino obivit *Deut.34.v.5.* vel ministeriali quæ in V.T. fuit Moses & prophetæ, quatenus legalia usq; ad Johannem concionati sunt *Matt.11.v.13.* in N.T. tum primus ille Evangelista, Johannes baptista, tum reliqui Apostoli eorumque legitimi successores, quos Deus fecit idoneos ministros N.T, 2. *Cor. 3. v. 6.* vel instrumentalis, quæ sunt tabulæ in V.T. lapideæ quidem & chartaceæ, in novo non tantum chartaceæ verum etiam cordis carneæ, *Ier.31.v.32* 2. *Cor.3.v.3.* & sigilla Veteris instrumenti circumcisio & Phale, novi Baptismus & Cæna Domini.

47. II. Materia, quæ in V.T. est lex moralis, ceremonialis & judicialis; in novo Evangelium consummatum & exhibitum, quod quidem in V.T. etiā fuisse promissum sup. §. 29. declaratum fuit, interim hoc immotum manet Theologorum *άξιωμα*: sicut doctrina legis quatenus est ministerium mortis & damnationis, ubi cung³, extet in scriptura ad V.T., ita doctrina de justitiâ fidei, in Christum, ubi cung³, inveniatur in sacro codice persinet ad N.T. annotante Dn. Chemnicio p. 3. Loc. Theol. pag. m. 97.

48. III. Formâ, ubi quoad promulgationem occurrit differentia (a.) item perus, fœdus priscum pepigit Deus cum Israelitis, in die qua apprehendit manum eorum &c. fœdus novum post dies illos feriit & quidem in novissimis diebus Esa. 2. v. 2. Ier. 31. v. 32. in fine seculorum 2. Cor. 10. v. 11. (β) loci qui ibi erat mons Sinai seu Horeb. Exod. 19. v. 18. hic mons Sion & Jerusalem Mich. 4. v. 2. Hæc sunt duo testamenta unum in monte Sina, Jerusalem vero quæ sursum est, libera est & mater nostra Gal. 4. 24. confer oppositionem montis Sinai & Sion Heb. 12. v. 18. (γ) modi, ibi Deus ad Mosen descendebat, in igne iræ cum tonitru & clangore buccinæ intensissimo, ut totus populus tremeficeret Exod. 19. hic Spiritus Sanctus descendit super Apostolos in igne amoris & dilectionis, auditu sonitu leniter strepentis auræ &c. Act. 2. quoad dedicationem, in V.T. Moses illam expediebat per sanguinem vitulorum, quem sparsit super altare & populum Exod. 24. in N.T. Christus proprio sanguine, quo fœdus illud acquisivit, idem in arâ crucis consecravit, quo nos postea aspergimur, quando per Baptismū eidem initiamur & per S. Cœnæ usurpationem corporis & sanguinis Dominici participes reddimus quoad conventionem, Israelitæ ut consequerentur promissiones tam temporales quam æternas suam obedientiam repromittebant Exod. 19. v. 8. Christiani in N.T. ad obtainendas gratuitas Evangelij promissiones, fide seu fiduciaria apprehensione opus habent, ideo ex fide ut secundum gratiam, firma sit promissio omni semini &c. Rom. 4. v. 16.

49. IV. Fine, qui in V.T. non tantum ratione legis ceremonialis & judicialis erat gubernatio Ecclesiæ per certa statuta ac judicia, sed etiam ratione legis moralis regula obedientiæ toti legi præstans & consequenter vita æterna possesso Lev. 18. v. 5. Rom. 7. v. 10. quod tamen legi impossibile erat, cum infirmaretur per carnem Roman. 8. vers. 3. cuius ea propter reprobatio fit propter infirmitatem

mitatem & inutilitatem *Heb. 7. v. 18.* & *c. 10. v. 1.* in N. T. est salus hominum æterna extra omnem dubitationis, imperfectionis aut impossibilitatis aleam posita; per Jesum namque nobis remissio peccatorum annunciatur & ib omnibus, quibus non potuimus in lege Moysis justificari, in hoc omnis qui credit justificatur, edicente Paulo *Act. 13. v. 38. 39.* ubi adhæret divinæ justitiae, misericordiae, potentiae, sapientiae & veritatis agnitus.

50. V. Effectu, qui in V. T. accidentario modo est litera occidens, ministerium mortis & damnationis, generans ad servitutem *Gal. 4. 25.* in N. T. spiritus vivificans, ministerium justitiae Spiritus & vitae, *2. Cor. 3. v. 6.* VI. *Subjecto tum receptionis* quod hoc loco cum causâ instrumentali coincidit, tabulae videlicet in V. T. lapideæ, digito Dei scriptæ & chartaceæ à Mose & prophetis exaratæ, in N. T. præter chartaceas ab Evangelistis & Apostolis confectas, tabulae cordis carneæ, huic fœderi peculiares; tum occupationis, quod in V. T. ratione legis moralis erant omnes homines, ratione reliquarum non item; in novo prædicatur Evangelium omni creaturæ *Mar. 16. v. 15.* docentur omnes gentes *Matt. 28. v. 19.* ubi non est gentilis & Judæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, servus & liber, masculus & fœmina, sed omnes unum in Christo Jesu, adeoque omnia & in omnibus Christus *Gal. 3. v. 28.* *Col. 3. v. 11.*

51. VII. Denique adiundâ, i. perspicuitate, in veteri instrumento subobscura fuit Christi & beneficiorum ejus notitia, in novo vero luculentissima, ideo vetus nocti, novum diei comparatur *Rom. 13. v. 12.* Vetus Christum tantum præfiguravit, in novo figuris & umbris omnibus antiquatis Christus carne sua est præsentissimus, *Heb. 8. v. 5.* ibi umbra hic corpus adest *Heb. 10. v. 1.* *Col. 2. v. 16.* II. du ratione, Vetus testamentum veniente Christo cessavit, *Heb. 8. v. 13.* novum manet in æternum *Cap. 7. v. 21.* & *10. v. 14.*

52. Ex quibus hactenus declaratis facile obvium erit, quod nunc iungamus. I. *Iudæis*, qui V. T adhuc hodiè mordicùs retinent, ceremonias quantum inter exteras gentes possunt servant & Messiam ob peccata Judæorū ut ipsi somniant absconditū, revelandū etiam illū expectant, quib⁹ ex parte assurgunt Papicola & Anabaptista, quorū

illi ceremonias Judaicas in Ecclesiam reducendo, umbram corpori miscent, hi abrogatis usitatis legibus, forenses Judaicas restauratas volunt, de quibus alibi pluribus. II. Pelagianis & qui hos secuti sunt Dd. Scholasticus, qui finxere homines in V. T. ante Mosen justificatos & salvatos esse lege naturæ, postea lege Moysis, in N. T. salvari lege Christi; in quam sententiam aliqui ex patribus, ut Epiphanius Clemens & Iustini Pelagio nondum exorto securius multa locuti sunt, quemadmodum ab Augustino excusantur & contrarium ex scriptura contra Pelagium astruitur, quippe cum una & eadem sit fiducia, tam veteris quam N. T. Eph. 4. v. 4. una quoque salutis via seu justificandi ratio Act. 15. v. 10. sicuti supra §. 33. expositum fuit, quæ tamen differentiæ divinorum fœderum nihil præjudicat, cum perpetua maneat regula: *Doctrinam de fide in Christum ubicumq[ue] reperiatur non esse veteris sed novi testamenti.*

§3. III. Dd. Scholasticis & quibusdam ex patribus, qui tam novum, quim V. T. de doctrinâ legis intelligunt, hoc cum discrimine, Mosen videlicet tradidisse præcepta imperfectiora de rebus externis & carnalibus, Christum vero perfectiora & magis ardua de interioribus & spiritualibus, quibus non reclamant pontificij, sed ex ipsis Bellarminus, omnium instar, lib. 4. de justificat. c. 3. Christum novum legislatorem facit & hoc juxta Can. XXI, Sess. VII. Concil. Trid. in quo anathemate percutitur, qui dixerit Christum Jesum datum esse hominibus a Deo ut redemptorem, non etiam ut legislatorem; quæ tamen sententia perfectioni legis moralis Psal. 19. v. 8. ob quam ad ditionem nullam patitur Deut. 4. v. 2. contradictioni Moysis & Christi Ioh. 1. v. 17. immò toti scripturæ N. T. quæ novas leges ignorat, & Evangelico Christi officio, cuius jugum suave & leve est Matth. 11. vers. 30, *δίξ διὰ ματῶν* & è diametro repugnat,

§4. IV. Pontificijs, Lindano, Asoto, Andradio, Cestero &c. qui hoc V & N. T. discrimen esse contendunt, quod vetus sit literis seu scripto traditum, novum vero viva voce sine scripto tradendum & hoc ex locis Ierem. 31. 2. Cor 3. de quibus supra etiam actum §. 42. V. Anabaptistis, qui hoc discriminis commenti sunt inter V. & N. T. ac si patres in illo tantum corporales & externas promissiones habuerint, sub Christo vero primum datae sint promissiones spirituales, quibus planè οὐδὲν est Faustus Socinus in lib. suorum. p. 63. & Smalcus contra Dn. Franz. p. 220. quorum solidas refutationes Vide in Considerat. Thcol. Phatin.

sim. Dn. D. Meisneri b.m. cap. V. art. VII. pag. 783. seqq. & in Vindic. Dn. D. Frat-
zij contra Smalcum Disp. VIII. Sect. 3. th. 21. seqq.
m1355. VI. Deniq^{ue} Calyino l. 4. Instit. c. 13. l. 23. & qui cum adhuc hodie
sequuntur docendo: fœdus seu testamentum, quod Deus cum homi-
ne iniverit, esse unicum, cum unica tantum sit salutis via, proinde V.
& N. T. substantia & causarum omnium respectu, efficientis, mate-
riæ, formæ & finis esse unum, differentias nullas esse essentiales sed
accidentales tantum in adjunctis, quæ vulgo accessoria vocant, seu
in modo administrationis & τῆς ἀνομίας circumstantijs, ut vide-
re est apud Trebat. Iun. l. 2. Instit. p. 180. seqq., Bucan. in instit. L. XXII. quest.
6. & seqq. & Petrum Martyrem in L. com. class. 2. loc. 64. fol. 725. qui inter cæ-
tera sic scribit: distinctionem in N. & V.T. esse partitionem non ge-
neris in species sed subjecti in accidentia, quandoquidem utroque
fœdere res ipsa & substantia omnino eadem sit, qualitates tantum-
modo quædam varient &c.

56. Verum enim vero, non quæritur hic: an doctrina Evangelij
in V.T. obscurius tradita, in novo clarius explicata, an plures terre-
næ promissiones fuerint in veteri, in novo plures spirituales, an lar-
gior donorum Spiritus Sancti effusio in novo quam in veteri, an
Sancti V.T. gratia Dei non minus quam nos salvati sint, an Christum
mediatorem, objectum fidei habuerint, an beneficia Messiae & pro-
missiones Evangelicas &c hæc enim omnia scripturæ effatis edocet
largissime concedimus; sed hæc est quæstio: an eadem sit utriusq^{ue} Te-
stamenti substantia, & accidentalis sicutem differentia?

57. Calviniani affirmant & hujus suæ assertionis causam habent,
suo judicio, gravissimam, videlicet ut astruant Sacra menta quoq; N.T.
typū & figuram includere & differentiam Sacramentorum V. & N.T.
in modo significandi, adjunctis externis & temporis circumstantiis
consistere, Trebat. l. 2. Inst. p. 200. Hanov. ex hoc fundamento, quia eadem
sit V. & N.T. substantia, quod nos απότομως negamus, ob allatas in
præcedentibus utriusque fœderis differentias, adeoque in N.T. nul-
lam amplius locum relictum esse dicimus umbris ac figuris, typis &
significationibus, rerum absentium ac futurarum, quæ omnia ad ve-
tus pertinent, quod abrogatum esse supra §. 23. & si. expositum fuit,
unde cum orthodoxis Theologis concludimus, tam non posse ean-

D

dem

dem utriusque testamenti esse substantiam, quam non Christus ratione carnis sive humanæ naturæ in V.T. extirit.

58. Quæ hic obijcere solent Calvinistæ, eorum bonam partem assignavit & refutavit Dn.D. Chemn.p.3. Læt. Com. de differentiis V.G.N.T. nos reliquis ad ipsam σύρραξιν reservatis, tria potissimum αὐτιβληματα examinabimus. I. desumitur ex 1.Cor. 10. v. 2. seq; ubi Paulus patres per omnia nobis æquare videtur, tribuens illis nostra etiam sacra, Baptismum videt. & Eucharistiam, ergo uti Sacramentorum ita quoque testamentorum, ad quæ sacramenta pertinent, eadem est substantia; Verum misso crimine falsi quod à Calvinianis hinc committitur, quando particulam (nobiscum) quæ tamen in textu non habetur, inserunt, hunc in modum allegantes: patres eandem nobiscum escam comedenterunt, Resp. I. patres Iudaicicos non nobiscum, sed inter se se conferri, nisi quis nos cum patribus sub nube fuisse απόπτωσ contendat. II. conferri ibi transitum per mare rubrum cum, baptismo, Mannam & potum de petra cum Eucharistia, non ut Sacramenta cum Sacramentis, sed tanquam typos sacramentorum cum suis antitypis Sacramentis, de quibus non ex typicâ quadam collatione sed ipsa institutione judicandum est. III. contradictionem implicari, patres accepisse Christum promissum, qui tamen nondum erat exhibitus cum lex Heb. 10. v. 1. dicatur habere umbram futurorum bonorum h. e. ipsius carnis & sanguinis Christi, cuius tamen beneficijs non destituebantur Apoc. 13. v. 8. IV. firmam tamen manere collectionem Apost. dicentis; hæc propter nos scripta esse, quibus hinc æstimare proclive sit, si Hebræorum circa figurativa saltem Sacramenta profanatio, tantas accersivit pœnas, quantæ nobis Sacramenta ipsam substantiam continentia, profanantibus expectandæ erunt, confer Heb. 2. v. 2.

59. II. petitur ex Heb. 13. v. 8. ubi Christus dicitur esse heri hodie & in secula; ad cujus αὐτιβληματα conferri possunt quæ supra §. 33. allata fuere; concedimus omnino eundem utroque esse Christum ratione. I. usus spiritualis seu viæ ad salutem novantiquæ Act. 15. v. 10. II. tyorum & figurarum Christum representantium, cum omni suo merito, quò respectu sancti V.T. citius habuere Evangelium quam nos ut ex Gen. 3. liquet, unde & Paulus, legem 430, annis post evangeliam

licam promissionem latam scribit Gal. 3. v. 17. sed hinc eandem sacramentorum & testamentorum esse substantiam nequaquam sequitur.

60. III. affertur ex Ioh. 8. v. 56. Abraham vidit diem meum & gavisus est ; sed res ipsa loquitur, carnem Christi seu diem ipsius , non potuisse Abrahæ aliter esse præsentem, quam sicut agnus ab origine mundi occisus est Apoc. 13. v. 8. videlicet. 1. intercessione apud Sacrosanctam Trinitatem. 2. promissione respectu adventus in carnem. 3. Figurativè in typis & sacrificijs. 4. appetitivè. 5. apprehensivè; ijsdem igitur modis Abraham quoque diem Christi vidit nec aliter videre potuit ; Quæ omnia cum luce propriâ clareant , manebit nostra conclusio superius formata de diversa V. & N.T. substantiâ : ideoque brevitatis memores vela hic contrahimus. ac supremum illum Testatorem Iehovam Zelatorum supplicibus votis imploramus, ut quemadmodum ipse in donis & vocatione, in pactis & fœderibus suis fidelis, absque ulla iniquitate iustus & rectus permanet & seipsum negare non potest, ita & nos ανεγκλήτος usque in finem, in die adventus Domini nostri Jesu Christi, afferat, confirmet, solidet, perficiat, ut sic ex parte quoque nostri, invocantium non modò nomen Domini, verum etiam ab iniuitate discedentium, firmum fundamentum Dei ster, habens signaculum hoc: cognovit Dominus qui sunt ejus; tui sumus Domine, salvos nos fac, tu nobis & nos tibi in sempiterna secula,
AMEN.

בָּרוּךְ

Περσφόνης ad prestantissimum
Dn. Respondentem.

Testamenta Dei, Gotfride polite, tuendo
Te Testatoris velle tenere nūis!
Testamenta Dei, Gotfride perite, tuendo
Testatoris avens premia jure cluis!
Hæc de te testor; Tu testicularier orbe
Testamenta Dei perge, beatus eris.

M. Nicolai Zapfij
Adjuncti Phil.

Coll. diss. A. 2 B, misc. 21